

Jaroslav Havrlant: Ekleziologie Tomáše Bavorovského (+ 1562), disertační práce UK KTF, Praha 2013, 197 str., počítačový otisk.

Oponentský posudek vypracoval: prof. ThDr. Jan B. Lášek, Dr.h.c.

Kandidát předložil velmi zdařilou disertační práci, která je hlubokou sondou do náboženské a politické situace v Čechách v 16. století. Vysoce musím ocenit, že práce je interdisciplinární. Autor projevil hlubokou znalost historie, literární historie a teologie. Celá disertace má celkem pět kapitol a závěr. Pokud se jedná o historické reálie, vcelku realistickým způsobem v první kapitole popisuje stav české reformace v druhé polovině 15. a na počátku 16. století, církevní správu a školství, knižní kulturu a konkrétní konfesní i správní situaci některých měst v západních a jižních Čechách (Bavorov, Český Krumlov, Jindřichův Hradec a Plzeň). Autora mohu pochválit za hluboký vhled do sekundární literatury starší i novější provenience.

Kapitola druhá je věnována osobnosti Tomáše Bavorovského. Na jejím začátku autor shrnul dosavadní bádání a vyrovnal se s fenoménem, který se nazývá „druhý život“ osobnosti. O Bavorovském v současné době není mnoho známo a je dobře, že se kandidát zabýval podrobně dějinami bádání o něm a také jeho životopisem. Zde je nevyjasněných několik otázek, jako například rok Bavorovského narození, které nebude možno za daného stavu znalostí pramenů nikdy rozřešit. Dá se říci, že vše, co je zde uvedeno, je podáno naprosto objektivně s využitím veškeré známé primární i sekundární literatury.

Kapitola třetí je pokusem o představení Bavorovského díla. Rozbor je proveden velmi solidně a ukazuje, že autor zná metodologii práce s raně novověkými českými literárními texty. Již v závěru této kapitoly se dostává kandidát k teologii. Bavorovský je představen jako umírněný katolický myslitel, který staví v první řadě na Písmu. Vřele souhlasím s tím, že pouze některé texty jsou apologetické a polemické. Líbí se mi postřeh, že u Bavorovského pojem slovo Boží má širší význam než je Písmo a že Bavorovský za slovo Boží považuje každé věrné kázání a učení. Bavorovský ovšem zůstává také katolíkem, neboť vedle Písma chce naslouchat učitelskému úřadu i apoštolské tradici. Nicméně Písmo stojí vždy na prvním místě. Zmínky o církevním magisteriu jsou u něho dost neurčité. V jeho díle absentují důrazy na postavení úřadu apoštola Petra.

Bavorovského teologii se snaží kandidát podat velmi osobitým způsobem, který je však plně doložen a odpovídá myšlení Bavorovského. Klíčový pojem je pro autora disertace

Bavorovského pastorální pojetí Božího království. Boží království není v jeho díle identifikováno s církví. To byla vážná otázka reformace a je vidět, že Tomáš Bavorovský ji také vnímal velmi citlivě. Kandidát nalézá Bavorovského pojetí velmi moderním, neboť toto království považuje za skryté, v Kristu se k nám přiblížilo, ale není ještě zjevné. Je přítomno v Božím slovu a je třeba, aby se o něm neustále kázalo, usilovně se hledalo a s nadějí Boží se očekávalo. Podle Bavorovského mohou věrní zakoušet Boží království v srdci, pouze v plnosti jej užívají svatí v nebi. Plnost všem se zjeví až na konci věků. Všechna místa jsou bohatě dokumentována. Hned za touto, dle mého soudu velmi pěknou tezí, jsou uváděny znaky církve a její interpretace. Zde je třeba vyzdvihnout, že Bavorovský zná skutečně jen jednu obecnou církev, kterou je podle něho církev Římskokatolická, nicméně utrakvisty také považuje zvláštním způsobem za součást církve. Nazývá je českou stranou nikdy ne sektou. Pan kandidát se snaží srovnávat dnešní pojetí církve jako Božího lidu s Bavorovského výrazem „vyvolený lid“. Srovnání je zajímavé. Nevím, zda je ovšem zcela na místě. Za zajímavé považuji i postřehy, které ukazují, že Bavorovský nikdy nemluvil o tom, že církev založil Ježíš Kristus. Počátky církve jsou v Bavorovského kázání zahaleny mlčením. Za ohlas tehdejších církevně politických zápasů je možné považovat Bavorovského důraz na to, že za vyvolené prolil Kristus svou vlastní krev. Kandidát to shrnuje v soudu, že pro Bavorovského není Kristus ani tak zakladatelem církve jako spíše jejím vykupitelem a spasitelem. Zajímavý je také postřeh disertanta, že český renesanční teolog neříká o počátcích církve také nic ani v okamžiku, kdy mluví o počátcích církve. Bavorovského mluvu o eschatologickém cíli církve považuje disertant za mnohem jasnější. Autor se soustředí zcela pravidelně na otázky, o kterých se v souvislosti s reformací často mluvilo. U Bavorovského nalézá jedinou zmínku o očištění. Na základě pramenů uvádí citáty o konci světa, o znameních, která budou tento konec provázet, o antikristu, ale i o oslaveném těle, které dostanou mrtví po vzkříšení. Všechno to, co je zde prezentováno ukazuje, že Bavorovský byl nadprůměrně vzdělaný. I když nevytvořil žádný primárně naukový text, to, co předvedl v homiletickém díle, jej ukazuje v tom nejlepším světle.

Pan kandidát se zde také zabývá samozřejmě i znaky pravé církve u Bavorovského. Ze všeho, co zde uvádí o jednotě, svatosti, všeobecnosti a apoštolskosti církve jednoznačně vyplývá, že Bavorovský byl katolíkem velmi umírněným. Na druhé straně je přesvědčen o nemožnosti spásy u těch, kdo jednotu katolické církve opustili. Vztah k utrakvistům je velmi laskavý, avšak nejsou plně začleněni do katolické církve. Považuje je za pravé bratry v Kristu a křesťany, za ty, kdo mají katolickou víru, ale nezachovávají jednotu v plnosti,

zejména pokud jde o kázeň a poslušnost. Rozdělení v českém národě přijímá Bavorovský jako bolestnou věc. Z věcí, kterých si pan kandidát všímá a které jsou velmi podstatné, mající tradici v českém bohosloveckém myšlení je například fakt, že Bavorovský nikde nerozlišuje mezi biskupským a kněžským úřadem a že u něho nenacházíme podrobnější učení o apoštolské posloupnosti. Mluví-li o papeži, mluví o něm jako o biskupu římském, vysloveně o papeži pak pouze jednou. Kandidát také konstatuje, že Bavorovský odsunuje stranou nauku o papežském primátu. Je to vysvětlováno tím, že se Tomáš snaží zůstat pouze u biblického textu a nepouštět se do kontroverzních úvah. Disertant věnoval samozřejmě velkou pozornost tomu, jaké jsou podle myslitele, jímž se zabývá, prostředky k dosažení Božího království. To bylo téma obzvláště živé u reformátorů. Ke spáse je vedle víry nutné Písmo, ale i skutky, neboť člověk při dílu spásy spolupůsobí a jeho skutky mají v tomto podání určitou záslužnou hodnotu. Poměrně velká část textu s příslušnými rozbory je věnována rozboru jednotlivých svátostí tak, jak jsou u Bavorovského v jeho homiletickém díle zachyceny. Právě zde se ukazuje Bavorovského umírněnost. Varuje před nehodným přijímáním a distancuje se od utrakvistického zvyku podávat přijímání maličkým dětem. Zde vyvstává otázka (str. 134), zda Bavorovský skutečně neznal, nebo zamlčel východní tradici. Autor také upozornil, že Bavorovský se hlásí do celého proudu českého reformního myšlení 14. století a považuje za více než vhodné časté přijímání. Nechci zde parafrázovat brilantní literární a teologickou práci, kterou pan kandidát odvedl. Musím se však ještě zmínit o tom, jakou péči věnoval svátosti svěcení kněží. Bavorovský se nikde nezmiňoval o celibátu. Jeho životopisce to vede k tvrzení, že mu šlo o řádné prověření kněze, jeho vzdělání a mravní bezúhonnost. Pokud by tyto podmínky splňoval ženatý kněz, kandidát postuluje, že by Bavorovský proti tomu nic nenamítal. Za důležitou a pro bádání neopomenutelnou skutečnost považuji tvrzení, že ačkoliv Bavorovský jasně učí, že kněz musí být řádně vysvěcen, nikde není zmínka o biskupovi. Fakt, že vazba kněze na biskupa je v kázání opomíjena se výkladově připisuje tomu, že byl osiřelý pražský arcibiskupský stolec.

Stojí také za zmínku, že v disertaci jsou velmi seriózně rozebrány i jiná velká teologická témata jako například úcta ke svatým. Bavorovský modlitby ke svatým obhájí, do dalších specifíkat katolického kultu se však nepouští. Badatelsky je také zajímavý postřeh, že Postila je výhradně orientována ke Kristu a že v ní není doporučení k modlitbám ke konkrétnímu světcí. Bavorovský se také nikde nevěnoval mariánskému kultu a pouze je-li autorem některých kázání v Hoffmeisterově Postile české, reflektoval čtyři mariánské svátky.

V páté kapitole se pokouší eklesiologické postoje Bavorovského pan kandidát porovnat a zařadit. Po srovnání s některými katolickými autory té doby dochází k přesvědčivě znějícímu závěru, že Tomáše Bavorovského je možno zařadit ke stoupencům křesťanského či biblického humanismu, jehož vrcholným představitelem byl Erasmus Rotterdamský.

Jak již bylo řečeno na počátku, jedná se zde o velmi zdařilou disertaci, která vyčerpala své téma. Domnívám se, že všechny zajímavé myšlenky, které lze v Bavorovského díle najít, byly nalezeny a řádně dokumentovány. Po stránce formální je disertace zpracována rovněž velmi pečlivě. Prameny a literatura jsou rozděleny na archiválie a rukopisy, staré tisky, novodobé edice, sekundární literaturu a elektronické internetové zdroje.

Práci bez výhrad doporučuji k obhajobě. Splňuje všechny požadavky, které jsou na disertace kladeny. Přináší nové poznatky a v mnohém ohledu – zejména v části literárněvědné – koriguje názory některých badatelů, kteří nevycházeli z přímého studia pramenů. Práci považuji za výbornou.

V Praze, dne 18. září 2013

prof. ThDr. Jan B. Lášek, Dr.h.c.